

УДК 314.153:314.3(477.83/.86)

Є. Матвійшин

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ НАРОДЖУВАНOSTІ НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Запропоновано підхід до оцінки державної політики підтримки народжуваності. Проаналізовано тенденції зміни народжуваності у Львівській області. Встановлено, що вони покращилися у сільській місцевості, але дещо погіршилися у містах. Зроблено висновок про те, що загалом політика підтримки народжуваності була результативною.

Ключові слова: вікова структура населення, демографічні процеси, народжуваність, приріст населення, результативність державної політики.

Незадовільний стан демографічного розвитку України викликає стурбованість усіх верств суспільства, що підтверджується численними науковими публікаціями результатів досліджень. Науковці зазначають різноманітні причини низького природного приросту, які сумістилися в часі в останні роки, наприклад: наслідки попередніх демографічних процесів, міграційні явища, якість життя [1 – 3].

Науковцями проводився аналіз тенденцій демографічних процесів та давалися пропозиції щодо їх покращення і вирішення проблем зменшення людських ресурсів України. Наприклад, директор Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук Е. Лібанова вважає, що демографічну ситуацію можна змінити, лише почавши стимулювати міграцію до країни [4, 5]. Проте експерт-соціолог Л. Шангіна (керівник соціальних програм Центру Разумкова) вважає такий шлях вирішення демографічної проблеми хибним, а наголошує на необхідності підвищення якості життя [6].

Небагато наукових публікацій стосуються аналізу результативності державної політики підтримки народжуваності як важливого засобу вирішення питань збереження вітчизняних людських ресурсів. Держава здійснює активну політику підтримки народжуваності. Про це свідчать, зокрема, численні зміни до Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” [7]. Починаючи з квітня 2005 р. було передбачено виплату одноразової допомоги при народженні першої дитини на рівні 8500 грн. Для оцінки результативності такої державної політики необхідно визначити зміну народжуваності після початку здійснення згаданих виплат.

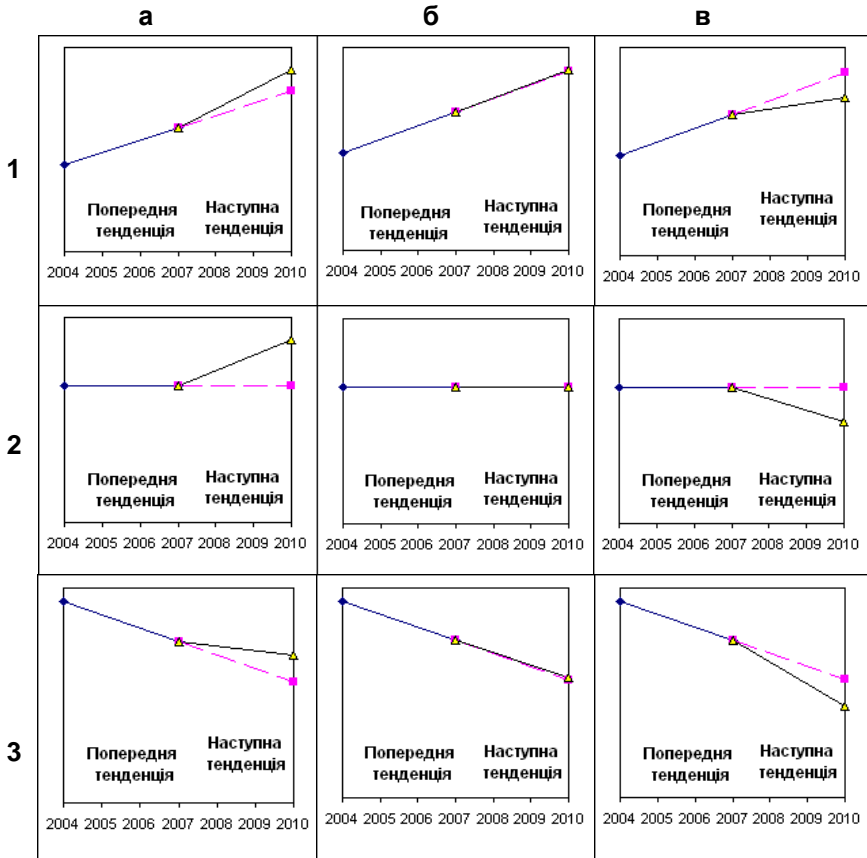
Актуальним завданням є проведення аналізу наслідків реалізації політики підтримки народжуваності. У цій статті це зроблено на прикладі Львівської області на основі порівняння демографічних процесів до і після 2006 р. у сільських і міських поселеннях.

Методика дослідження ґрунтується на порівнянні тенденцій, які спостерігалися до початку реалізації політики, з наступними тенденціями. Можна вважати, що результати реалізації політики підтримки народжуваності з’явилися у 2006 р. Адже виплати одноразової допомоги при народженні дитини почали здійснювати з квітня 2005 р., тому “додаткові” народження могли бути не раніше початку 2006 р.

У статистичній інформації дані про народжуваність і про чисельність населення подаються станом на перше січня. Тому, наприклад, кількість народжених

у 2008 р. відображається як чисельність населення віком до 1 року станом на 1 січня 2009 р. Для аналізу взято чотири роки до початку реалізації відповідних заходів (дані на 1 січня 2003 р., 2004 р., 2005 р., 2006 р.) і чотири роки – після (дані на 1 січня 2007 р., 2008 р., 2009 р., 2010 р.).

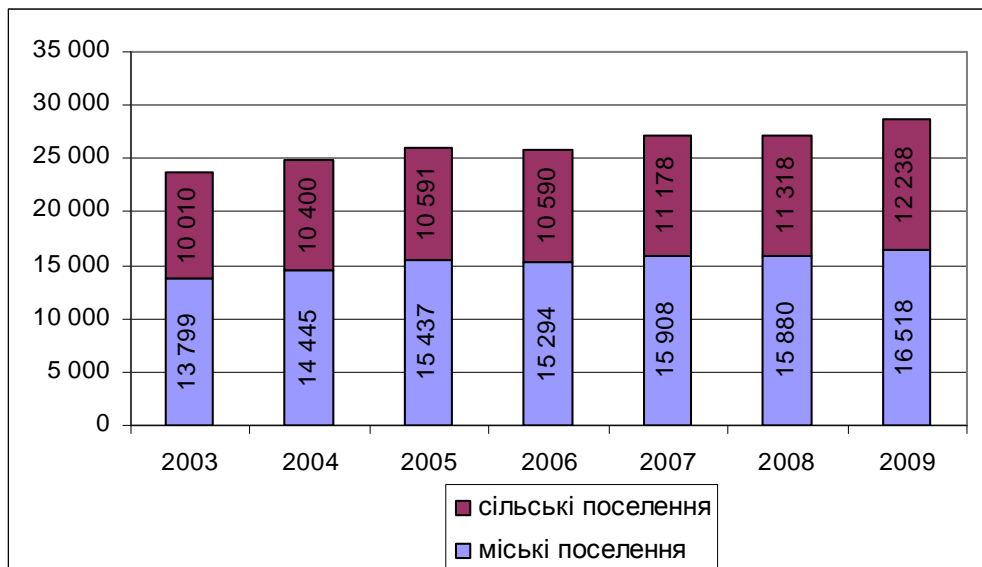
Може бути декілька варіантів результативності політики, які можна схематично відобразити такими графіками, які наведено на рис. 1. Результативною можна вважати таку політику, наслідком якої стали позитивні зміни в існуючих демографічних тенденціях (на рис.1 це відповідає варіантам 1а, 2а і 3а).

Рис. 1. Можливі результати реалізації політики:

- 1а – позитивна тенденція посилилася;
- 1б – позитивна тенденція не зазнала змін;
- 1в – позитивна тенденція погіршилася;
- 2а – стабільна ситуація зазнала позитивних змін;
- 2б – стабільна ситуація не зазнала змін;
- 2в – стабільна ситуація зазнала негативних змін;
- 3а – негативна тенденція покращилася;
- 3б – негативна тенденція не зазнала змін;
- 3в – негативна тенденція погіршилася.

Необхідно з'ясувати, який саме демографічний показник потрібно аналізувати для оцінки результативності політики підтримки народжуваності. Очевидно, що в основі такого показника повинна бути кількість народжених дітей. Дані про чисельність населення віком до 1 року станом на перше січня кожного року відображено на діаграмі (рис. 2).

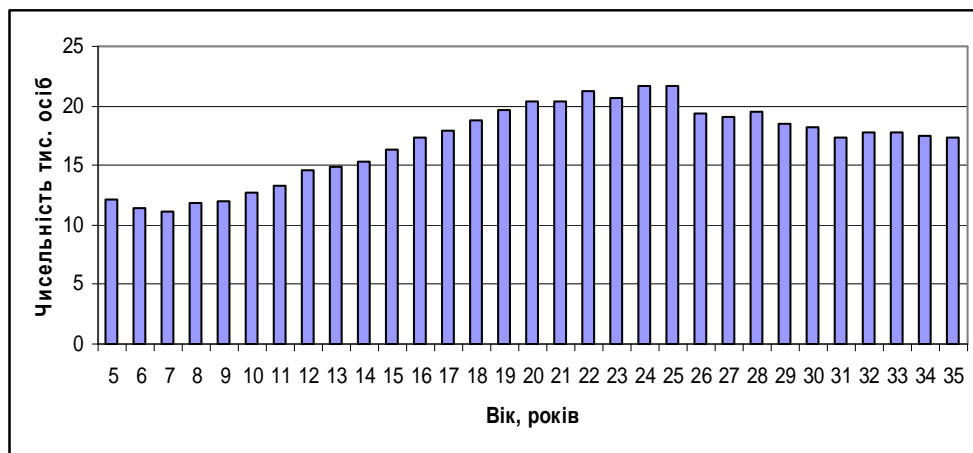
Рис. 2. Чисельність населення віком до 1 року (на 1 січня відповідного року)

Примітка: База даних Головного управління статистики у Львівській області (http://stat.lviv.ua/ukr/bank/bank_db.php?ind_page=database).

На час підготовки статті не було даних про народжених у 2009 р. у міських і сільських поселеннях Львівської області (станом на 1 січня 2010 р.). Тому для аналізу використано інформацію, наведену в публікації Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту: чисельність народжених на Львівщині у 2009 р. на 5,8% вища, ніж у 2008 р. [8]. З діаграми видно, що протягом практично усього періоду, який аналізувався, спостерігалася позитивна тенденція народжуваності (незначний спад відбувся лише у 2005 р., що відображено у даних на 1 січня 2006 р.). Проте необхідно врахувати ту обставину, що кількість народжених визначається чисельністю потенційних матерів. Ця величина залежить від вікової структури жінок дітородного віку, яка змінюється з року в рік, що видно, наприклад, із даних про жіноче населення Львівської області (рис. 3).

З цієї діаграми видно, що основи для майбутнього зростання кількості народжених Львівщина не має, що пов'язано з віковою структурою населення. Так, у найближчі десять – двадцять років очікується зменшення кількості потенційних матерів, якими стануть ті, кому зараз 5 – 15 років. Наприклад, із наведеної вище діаграми видно, що кількість дівчат віком 6 – 10 років майже удвічі менша, ніж

жінок віком 22 – 26 років. Тому зберегти людський ресурс можна лише через збільшення кількості дітей, яких народжує кожна жінка.

Рис. 3. Діаграма вікової структури жіночого населення Львівської області станом на 1 січня 2009 р.

Примітка: Дані Головного управління статистики у Львівській області (http://stat.lviv.ua/ukr/bank/bank_db.php?ind_page=database).

Отже, для аналізу результативності політики підтримки народжуваності потрібно брати не абсолютну народжуваність, а кількість народжених протягом року, яка припадає на одну потенційну матір. Позитивним можна буде вважати результат, якщо на одну жінку дітородного віку в наступних роках припадатиме більше новонароджених, ніж у базовому періоді. Покажемо підхід до розрахунку чисельності народжених, яка припадає на одну потенційну матір, на наведеному нижче прикладі для 2006 р. (першого року, коли могли стати відчутними результати початку підвищених виплат за народження дітей).

Чисельність новонароджених у 2005 р. (базовому році до початку виплат збільшеної одноразової допомоги при народженні дитини) становила НД=25884 осіб (ця величина розрахована як сума народжених у сільських і міських поселеннях за даними з рис. 2 станом на 1 січня 2006 р.). Для визначення кількості народжених, яка припадає на одну жінку дітородного віку, використаємо наведену нижче інформацію. За даними Головного управління статистики у Львівській області у базовому році число народжених на 1000 жінок відповідного віку становило:

- 23,9 – для жінок віком 15 – 19 років;
- 105,1 – для жінок віком 20 – 24 роки;
- 89,9 – для жінок віком 25 – 29 років;
- 44,5 – для жінок віком 30 – 34 роки;
- 16 – для жінок віком 35 – 39 років;
- 2,7 – для жінок віком 40 – 44 роки.

За цими даними можна розрахувати наступні значення:

- матеріями 8% новонароджених є жінки віком 15 – 19 років;

- матерями 37% новонароджених є жінки віком 20 – 24 роки;
- матерями 32% новонароджених є жінки віком 25 – 29 років;
- матерями 16% новонароджених є жінки віком 30 – 34 роки;
- матерями 6% новонароджених є жінки віком 35 – 39 років;
- матерями 1% новонароджених є жінки віком 40 – 44 роки.

Приблизно таке ж відсоткове співвідношення спостерігається кожного року у Львівській області. За статистичними даними на 1 січня 2006 р. розраховано такі значення чисельності жінок відповідного віку, як наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Чисельність жінок дітородного віку Львівщини

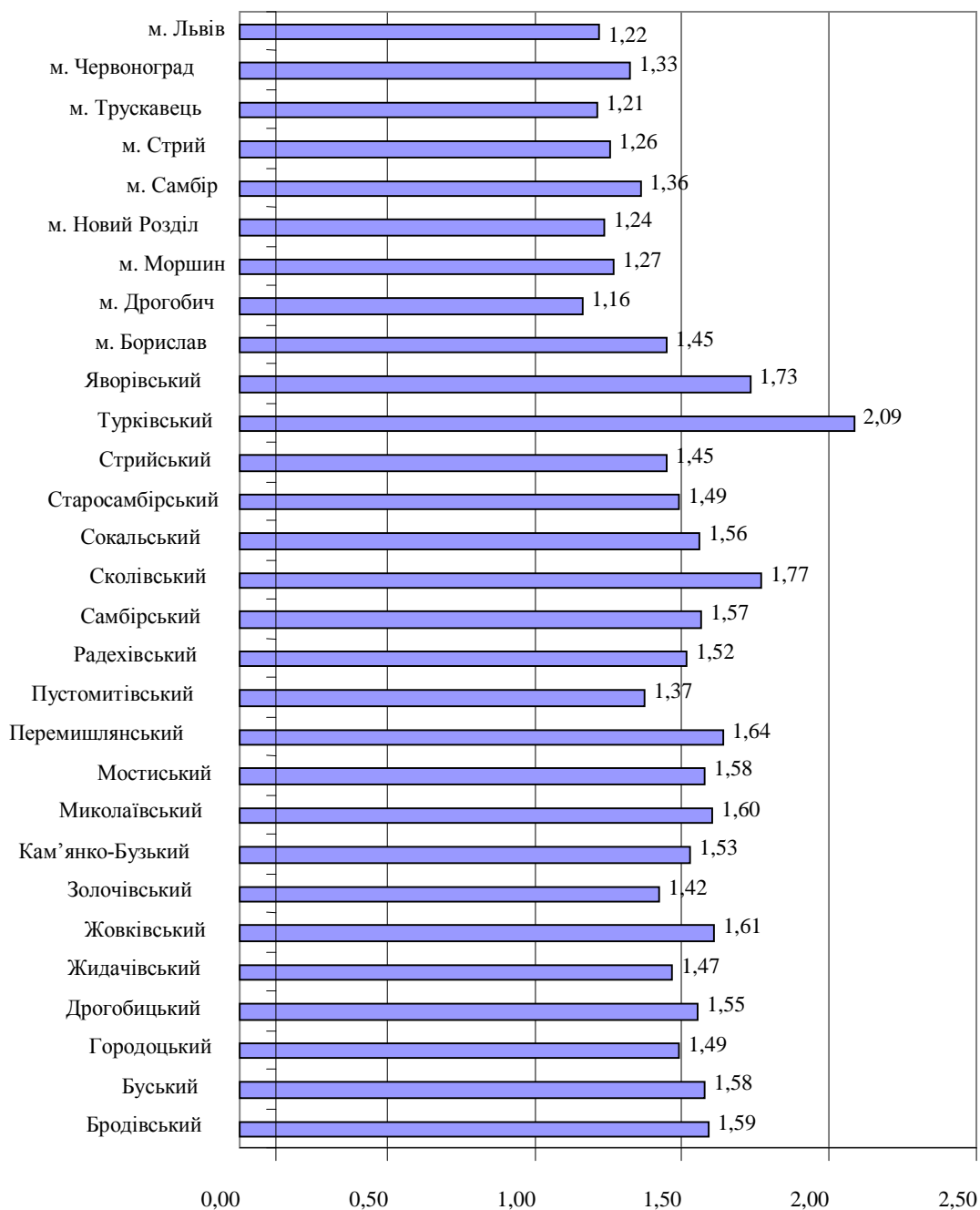
Вік, років	Чисельність жінок на 01.01.2006 р.	Відсоток дітей, народжених жінками відповідного віку	Приведена чисельність жінок, які могли стати матерями
15 – 19	99673	8	7974
20 – 24	103490	37	38291
25 – 29	91926	32	29416
30 – 34	88784	16	14205
35 – 39	88112	6	5287
40 – 44	97676	1	977
Разом	569661	100	96150

Примітка: Розраховано автором за статистичними даними Головного управління статистики у Львівській області (http://stat.lviv.ua/ukr/bank/bank_db.php?ind_page=database).

Підсумок останньої графі показує приведену кількість потенційних матерів за п'ятиріччя (із урахуванням того, що в табл. 1 відсоток новонароджених стосувався вікових груп жінок діапазонами 5 років). Тому можна вважати, що “середньостатистичними” потенційними матерями у 2005 р. були $KM=96150 / 5=19230$ жінок. Отже, на одну потенційну матір припадає така кількість народжених дітей: $DЖ = НД/КМ = 25884/19230 = 1,346$.

До речі, для простого відтворення населення одна жінка протягом дітородного періоду повинна б народити 2,2 дитини. Лише за такого рівня народжуваності можна з часом стабілізувати чисельність населення. Отримане значення (1,346) далеке до такого рівня. У Львівській області цей показник є дуже нерівномірним у районах та містах регіону. Наприклад, розрахунки засвідчили, що за даними на 1 січня 2008 р. він коливався від 1,16 для м. Дрогобича до 2,09 для Турківського району (рис. 4).

У табл. 2 наведено результати аналогічних розрахунків для періоду 2003 – 2010 рр. Вікову структуру жіночого населення станом на 1 січня 2010 р. встановлено за даними попереднього року з урахуванням показників смертності відповідних вікових груп.

Рис. 4. Кількість дітей на одну потенційну матір у районах та містах Львівської області за даними станом на 1 січня 2008 р.

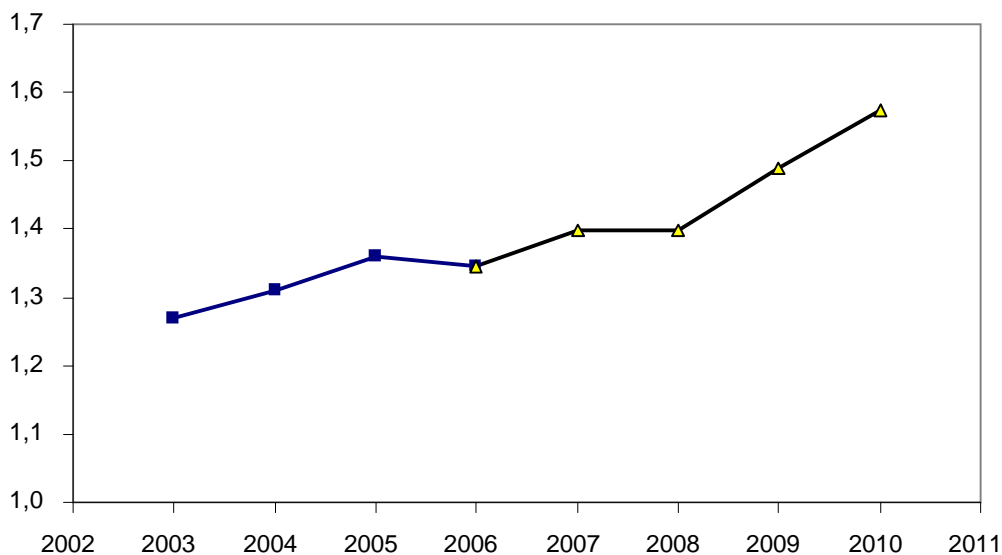
Таблиця 2

Результати розрахунку кількості дітей, які припадають на одну жінку у Львівській області (станом на 1 січня відповідного року)

Показники	Роки							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Приведена чисельність матерів	18735	18941	19140	19230	19376	19469	19312	19326
Народжених	23809	24845	26028	25884	27086	27198	28756	30424
Кількість дітей на одну потенційну матір	1,271	1,312	1,36	1,346	1,398	1,397	1,489	1,574

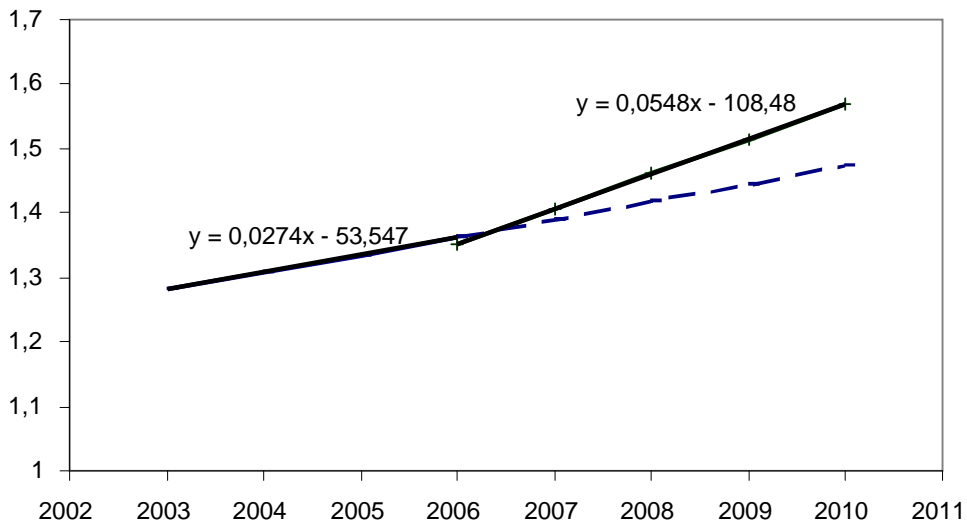
Примітка: Розраховано автором.

Саме на основі даних із останнього рядка табл. 2 можна робити висновок про результативність політики підтримки народжуваності. На рис. 5 наведено відповідний графік.

Рис. 5. Графік зміни чисельності народжених дітей, що припадають на потенційну матір у Львівській області

Для наочності на рис. 6 відповідні криві замінено лініями тренду. Кутовий коефіцієнт лінії, яка відповідає тенденції до 2006 р., становить $K_1 = 0,0274$, а лінії, яка відповідає тенденції після 2006 р., – $K_2 = 0,0548$.

Рис. 6. Графік трендів чисельності народжених дітей, що припадають на потенційну матір у Львівській області

Кутові коефіцієнти показують середньорічне зростання народжуваності. Отже, у Львівській області до початку реалізації політики підтримки народжуваності відповідне зростання становило 2,74%, а після початку реалізації цієї політики воно становило 5,48% на рік. Тому можна вважати, що позитивна тенденція зміни народжуваності на Львівщині після початку реалізації політики підтримки народжуваності додатково покращилася. Цей приріст становив у середньому 2,74% (5,48 – 2,74) щороку. Отже, з варіантів, наведених на рис. 1, ми маємо випадок 1а – політика покращила позитивну тенденцію, тобто є результативною.

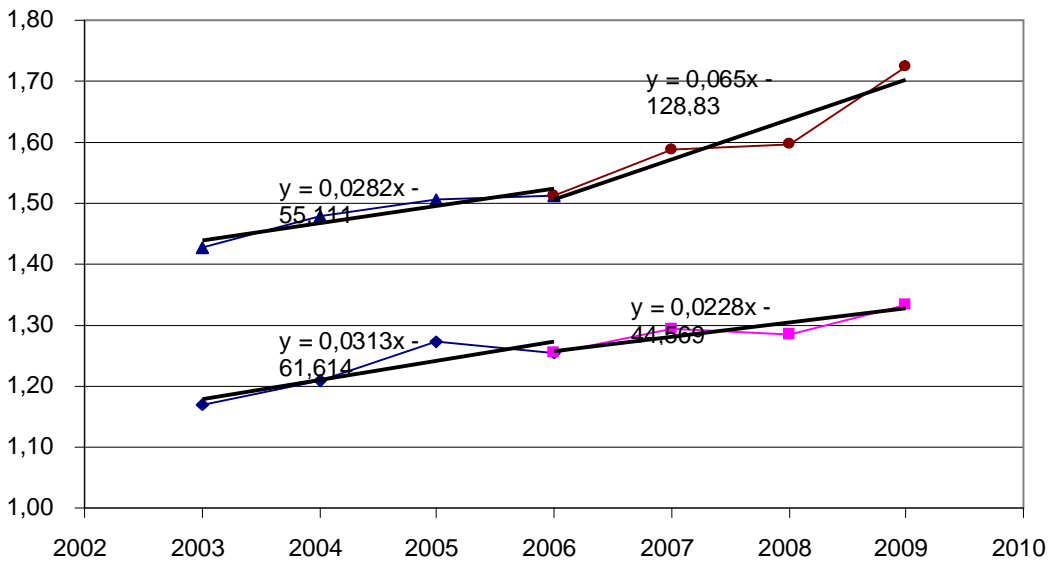
Аналогічні розрахунки, проведені за даними народжуваності для міського і сільського населення, дають такі результати, які показано на рис. 7 (на момент підготовки статті не було даних про кількість народжених станом на 1 січня 2010 р.). Наочно видно, що політику підтримки народжуваності можна вважати для сільського населення. У міських поселеннях темпи зростання народжуваності зменшилися.

Використовуючи кутові коефіцієнти ліній тренду, можна зробити такі висновки:

1) у міських поселеннях народжуваність після 2006 р. втратила темпи зростання на 0,85% (0,0313 – 0,0228); отже, політика підтримки народжуваності там була нерезультативною (випадок 1в з рис. 1 – позитивна тенденція погіршилася);

2) у сільських поселеннях народжуваність після 2006 р. набула додаткових темпів зростання на 3,68% (0,065 – 0,0282); отже, політика підтримки народжуваності там була результативною (випадок 1а з рис. 1 – позитивна тенденція посилилася).

Рис. 7. Графік зміни чисельності народжених дітей, що припадають на потенційну матір у Львівській області, та відповідні лінії тренду для міського (нижні лінії) та сільського (верхні лінії) населення

Державна політика підтримки народжуваності постійно переглядається. Наприклад, Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” щодо виплати допомоги при народженні дитини” №1723-VI від 17.11.2009 р. передбачено, що з 1 січня 2011 р. розмір допомоги при народженні дитини буде нараховуватися у розмірах прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років, встановлених на день народження дитини. Допомога при народженні дитини буде надаватися в сумі, кратній 22 розмірам прожиткового мінімуму – на першу дитину; кратній 45 розмірам прожиткового мінімуму – на другу дитину; кратній 90 розмірам прожиткового мінімуму – на третю і кожен наступну дитину [9].

Висновки

Використання запропонованого підходу дає підстави вважати, що у Львівській області політика державної підтримки народжуваності мала загалом позитивний результат, але лише для сільських поселень (в середньому 3,68% на рік). Додаткове зростання народжуваності в області загалом, яке можна трактувати як результат цієї політики, становить приблизно 2,74% на рік. У міських поселеннях після 2006 р. темпи зростання народжуваності зменшилися, а отже, в міському населенні є інші настанови щодо народжування, ніж можливість отримати матеріальну допомогу. Тому необхідно в державній політиці звертати увагу на інші мотивації народжуваності.

Література

1. Сімейна політика в Україні та ЄС [Електронний ресурс] : матер. Всеукр. конф. (5 – 6 травня 2007 р., м. Київ) // Режим доступу : http://www.ucu.edu.ua/ukr/research/conferences.and.seminars/2007/familyconference_07/.

2. Народжуваність дещо зростає, але смертність не зменшується [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=1893.

3. На зростання населення впливають якість життя та впевненість у майбутньому [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=1590.

4. Нинішнє століття стане століттям конкуренції за робочу силу [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=714564&save=1>.

5. Українці будуть жити довше, якщо їм в голову не вбиває негатив // Житомир.info [Електронний ресурс]. — 2009. — 9 декабр. // Режим доступу : http://zhitomir.info/all_comments_50902.html.

6. Громадян в Україні меншає, чиновників – більшає // Радіо Свобода [Електронний ресурс]. — 2009. — 15 груд. // Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1904884.html>

7. Про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс] : Закон України №2811-ХІІ від 21.11.1992 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2811-12>.

8. Мінсім'ї: У 2009 році в Україні очікується 520 – 530 тисяч новонароджених [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=243231116.

9. Про внесення змін до Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми” щодо виплати допомоги при народженні дитини [Електронний ресурс] : Закон України №1723-VI від 17.11.2009 р. // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1723-17>.

Ye. Matviyishyn

THE ANALYSIS OF RESULTS CONCERNING BIRTH-RATE POLICY SUPPORT ON THE EXAMPLE OF LVIV REGION

The approach to public policy evaluation concerning birth-rate support is suggested. The analysis of tendencies in birth-rate changes in Lviv region is made. It is determined that this tendencies has increased in the countryside but reduced in cities. The conclusion is made that in general the birth-rate policy support was effective.

Key words: age structure of the population, demographic processes, birth-rate, increase of the population, efficiency of public policy.